

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 338.439.5:637.1
JEL Classification: L10, L66, R30

DOI: 10.37332/2309-1533.2020.5-6.15

Карпенко В.Л.,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
маркетингу і торговельного підприємництва,
Хмельницький національний університет*

АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Karpenko V.L.,
*cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor at the
department of marketing and trade entrepreneurship,
Khmelnytsky National University*

ANALYSIS OF THE STATE OF DEVELOPMENT OF DAIRY ENTERPRISES IN KHMELNYTSKYI REGION

Постановка проблеми. Вирішення продовольчої проблеми в Україні залежить від ефективності функціонування молокопродуктового підкомплексу, який є важливою частиною національної економіки і певною мірою визначає рівень забезпечення населення молоком і молочною продукцією, експортний потенціал, а також соціально-економічну ситуацію в країні. Його сутність полягає у взаємопов'язаному та збалансованому функціонуванні сукупності різних галузей складної інтеграційної системи «переробка молочної сировини – реалізація молочної продукції» і забезпечує потреби населення в молоці та продуктах його переробки.

Важливим завданням молокопереробної галузі України є забезпечення внутрішньої потреби країни молочною продукцією за рахунок: нарощування обсягів виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах відповідної кондиції, збільшення інноваційного технологічного обладнання для глибокої переробки молочної сировини і виходу більш різноманітного асортименту продукції, експорту та відмови від ввезення імпортих молочних продуктів та їх замінників для внутрішніх потреб, з метою унеможливлення фальсифікації і демпінгування вітчизняної харчової промисловості. Саме тому виходом з вище зазначеного є розвиток конкурентоспроможності продукції молокопереробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретичні та методичні аспекти розвитку молочної галузі, проблеми та закономірності ринку молочних продуктів, основні фактори його функціонування досліджувались такими науковцями, як: В. Бойко, С. Васильчак, Н. Голомша, Т. Дудар, Р. Дудяк, М. Ільчук, В. Липчук, В. Мамчур [1], Т. Мостенська, М. Пархомець, В. Радько, І. Свідерська [2], О. Стець [3], С. Ткачук [4], О. Хоменко [5], В. Ціхановська [6], Г. Черевко, С. Шевельова, О. Шпичак та ін.

Проте, враховуючи, що в практичному плані ринок молокопродуктів – динамічний, це вимагає більш поглиблених досліджень суб'єктів господарювання, оцінювання їх фінансово-економічного стану і розвитку їх інституційно-економічного механізму.

Постановка завдання. Мета статті – оцінювання сучасного стану розвитку молокопереробних підприємств Хмельницької області на основі комплексного аналізу фінансово-господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок молокопродуктів має доволі стійкі позиції, його стан суттєво впливає на інші ринки продуктів харчування. Ринок молочної продукції є соціально важливим, адже він у певній мірі заміщує для окремих малозабезпечених верств населення інші продукти харчування тваринного білкового походження (м'ясо і м'ясопродукти) і водночас

незахищеним від конкуренції з імпортом, у більшості випадків сумнівної якості. Нині вітчизняний ринок молочної продукції є достатньою мірою насиченим і характеризується певною кількістю переробних підприємств різної величини і спеціалізації, а також широким спектром асортименту, котрий вони випускають як з вітчизняної, так і з імпортової сировини.

На думку І. С. Гурської і М. М. Лук'янової, ринок молока і молочних продуктів є одним із основних компонентів продовольчого ринку, розвиток якого розглядається як умова соціальної і політичної стабільності та економічної незалежності держави. Україна має всі необхідні географічні та економічні умови для розвитку ринку молока і молочних продуктів, однак даний сегмент ринку має нестабільний характер, який обумовлений недостатньою кількістю сировини та її невідповідною якістю за стандартами ЄС [7, с. 30].

У структурі харчової промисловості Хмельницької області молокопереробна галузь займає одну з провідних позицій. При цьому слід зазначити нестійкість розвитку переробних підприємств регіонального молочного комплексу.

Виробництво молочної продукції підприємствами Хмельницької області за видами у 2011–2018 рр. відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Виробництво молочної продукції підприємствами Хмельницької області за видами у 2011–2018 рр.

Продукція	Роки							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Молоко та вершки незгущені й без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1%, але не більше 6%, у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2 л, т	7189	6558	7645	8746	10155	10467	12622	11620
Масло вершкове жирністю не більше 85%, т	8670	7781	10089	8618	7546	8081	9918	10813
Сир свіжий неферментований (недозрілий і невитриманий; включаючи сир із молочної сироватки та кисломолочний сир), т	1669	1865	1417	1024	1163	960	1489	1240
Сир тертий, порошок, голубий та інший неплавлений (крім свіжого сиру, сиру із молочної сироватки та кисломолочного сиру), т	6437	7104	5703	3431	2669	2750	3953	3751
Молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти, т	1459	1646	1883	2491	3351	3148	4114	3698
Йогурт рідкий та сквашене молоко ароматизовані (молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти, ароматизовані або з доданням фруктів, горіхів або какао), т	91	91	136	166	278	391	474	408

Джерело: складено автором на основі звітності Державної служби статистики України [8]

Аналіз даних табл. 1 показує, що в останні роки відбулося збільшення виробництва майже всіх видів молочної продукції. Так, виробництво продукції з незбираного молока неухильно збільшувалася і в 2018 р. склало 11,6 тис. т. Схожа ситуація спостерігається з вершковим маслом. Виробництво цієї продукції останніми роками також збільшувалася, і в 2018 р. обсяг виробництва склав 10,8 тис. т. Ситуація з сирами є аналогічною; так, у 2018 р. обсяг їх виробництва згідно асортиментних груп становив відповідно 1,2 і 3,7 тис. т. у Хмельницькій області.

Так, найбільший ріст спостерігався у 2017 році за всіма видами молочної продукції: молоко та вершки не згущені, масло вершкове, сир свіжий неферментований, сир тертий, молоко і вершки коагульовані, йогурт рідкий. Це свідчить про висхідну фазу активізації молочного бізнесу Хмельницької області (рис. 1).

Аналізуючи показники виробництва молока та вершків, спостерігаємо найвище його значення (12,6 тис. т) у 2017 р. Протягом 2014–2018 рр. виробництво молокопродуктів і сиру майже не змінювалося і перебувало на рівні 2,4–3,8 тис. т. Однак у 2010 р., у порівнянні з 2018 р., виробництво сиру різко впало – відповідно з 11,7 тис. т до 3,8 тис. т.

Молокопереробна галузь Хмельницької області представлена неоднорідною сукупністю виробників, що займають різні конкурентні позиції на ринку (табл. 2).

Впродовж 2010–2018 рр. окремі підприємства – ТДВ «Дунаєвецький маслозавод», ТОВ «Мілк Ворд», ВКФ «Пілігрим» (ТМ LACON), Цех по прийманню та переробці молока ФОП «Тарасюк О. М.» згорнули виробничу діяльність. Компаніям-виробникам молочної продукції Хмельницької області у 2018 році належало 22% ринку Хмельницької області: ПрАТ «Деражнянський молочний завод» – 4%, ТОВ «Віньковецький сирзавод» – 2%, ДП «Старокостянтинівський молокозавод» – 6%, ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза» – 5%, ПП «Джівальдіс» – 3%, ПП «Ізяславмолпродукт» – 2%.

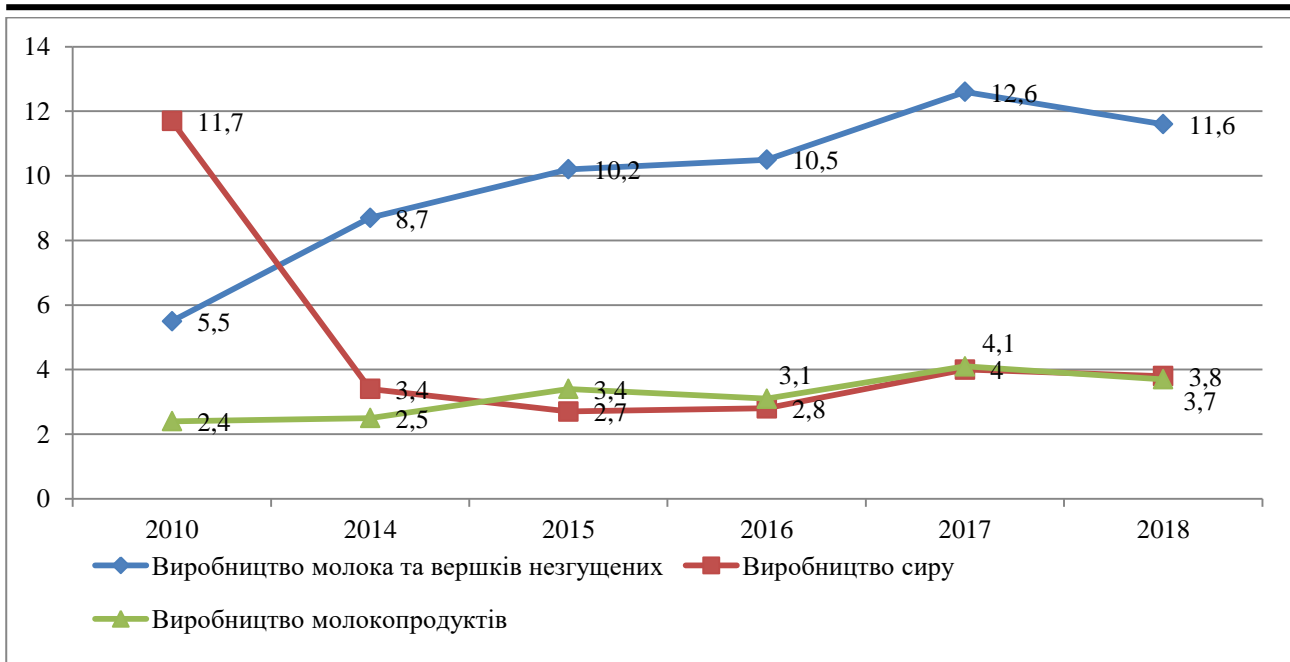

Рис. 1. Виробництво основних молочних продуктів в Хмельницькій області, тис. т
Джерело: побудовано автором на основі звітності Державної служби статистики України [8]

Таблиця 2

Молокопереробні підприємства Хмельницької області

№ з/п	Назва підприємства	Види продукції
1.	ПрАТ «Деражнянський молочний завод»	Молоко і вершки, масло вершкове, сир кисломолочний, сир твердий, сир м'який, молочні продукти різні. Потужність – переробка молока 100 тонн на добу.
2.	ТОВ «Вінковоцький сирзавод»	Тверді сири, м'які, розсольні сири, масло вершкове, продукти кисломолочні. Працює, потужність по переробці молока в зміну 100 тонн.
3.	ДП «Старокостянтинівський молокозавод»	Масло вершкове, тверді сири, сухе молоко, спреди та суміші жирові, маргарини, сири знежирені для плавлення. Потужність – переробка молока 400 тонн в зміну. Введено в дію нові сучасні цехи по виробництву сухого знежиреного молока та твердого сиру, проведено реконструкцію приймального відділення молока та маслоцеху.
4.	ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза»	Продукція з незбираного молока, тверді та плавлені сири, сирні продукти, цільномолочна продукція, масло, спреди.
5.	ПП «Джівальдіс»	Переробка молока та виробництво молочної продукції. Потужність – переробка молока 110 тонн на добу.
6.	ПП «Ізяславмолпродукт»	Масло вершкове, вагове, фасоване, казеїн технічний, молоко оброблене рідке. Потужність – переробка молока 50 тонн на добу.

Джерело: складено автором за даними аналізованих підприємств

Для ефективного функціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області потрібно мати сировину – молоко. У молокопереробних заводів сировина займає 35–60% в структурі собівартості продукції. При цьому закупівельні ціни, витрати і час на доставку молока в сукупності витрат на сировину є визначальними. Головне завдання сировинних зон – забезпечення молокопереробних підприємств сировиною в потрібному обсязі при низькому рівні собівартості, що відповідає вимогам державних стандартів до сировини високої якості. Основними постачальниками молока для молокопереробних підприємств Хмельницької області є сільськогосподарські підприємства Хмельницької, Вінницької, Житомирської, Рівненської та Тернопільської областей (табл. 3).

Таблиця 3

Сировинні зони окремих молокопереробних підприємств Хмельницької області

Райони	ТОВ «Вінковецький сирзавод»	ПРАТ «Деражнянський молочний завод»	ПП «Джівальдіс»	ПП «Ізяславмолпродукт»	ДП «Старокостянтинівський молокозавод»	ПРАТ «Хмельницька маслосирбаза»
1	2	3	4	5	6	7
Хмельницька область						
Білогірський				+	+	+
Вінковецький	+	+	+			+
Волочиський		+	+		+	+
Городоцький		+			+	+
Деражнянський		+			+	+
Дунаєвецький	+		+			+
Ізяславський				+	+	+
Кам'янець-Подільський			+			+
Красилівський				+	+	+
Летичівський	+	+			+	+
Новоушицький	+					+
Полонський				+	+	+
Славутський				+	+	
Старокостянтинівський		+		+	+	+
Старосинявський		+			+	+
Теофіпольський		+		+	+	+
Хмельницький		+			+	+
Чемеровецький		+	+			+
Шепетівський				+	+	+
Ярмолинецький	+	+	+		+	+
Рівненська область						
Гощанський				+	+	
Дубенський				+	+	
Здолбунівський				+		+
Корецький				+		
Острозький				+	+	+
Житомирська область						
Баранівський				+		+
Любарський		+			+	
Чуднівський		+			+	+
Вінницька область						
Барський	+	+			+	+
Літинський		+			+	+
Могилів-Подільський			+			
Муровано-Куриловецький	+	+				+
Хмельницький		+			+	+
Чернівецький			+			+

продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
Шаргородський	+	+	+		+	+
Ямпільський			+			
Тернопільська область						
Борщівський			+			+
Гусятинський			+			
Збараський					+	+
Лановецький				+	+	+
Підволочиський		+				+
Теребовлянський						+
Шумський				+	+	+

Джерело: власні дослідження автора

Обсяг поставок з районів Хмельницької області задовольняє потреби молокозаводів області лише на 60–65%, решту обсягу молока вони залучають із сусідніх областей. Так саме роблять молокозаводи інших областей – задовольняють більшу половину власних потреб за рахунок місцевої сировини, а дефіцит закуповують у сусідніх виробників. Насамперед такі явища пояснюються, в першу чергу, ціновим дисбалансом для товаровиробників молока – сільськогосподарських підприємств, конкуренцією на ринку тощо. Географічне розташування молокопереробних підприємств не є вирішальним фактором при виробництві продукції, перевага надається більш дешевій продукції. Характерною особливістю ринку сировини стала «агресивна конкуренція», коли молокопереробні підприємства купують молоко на підприємствах «інших» областей за вищими цінами. Тобто, доцільно з навколишніх районів, що розташовані біля молокозаводів, потенційно збільшити число постачальників у декілька разів і замінити ними постачальників, які перебувають на більш далекій відстані від молокопереробного підприємства. При цьому мають бути створені такі умови, при яких переробна галузь забезпечується сировиною місцевого виробництва, тим самим скорочуючи витрати на доставку сировини і час доставки, при зниженні якого вдається зберегти корисні властивості молока – його якість. Тому забезпечення стабільної та ритмічної роботи кожного молокопереробного підприємства пов'язується зі створенням власної сировинної бази. Варто погодитися з думкою окремих дослідників, які стверджують, що сьогодні розвиток економіки залежить від життєздатності та креативності маркетингової системи, яка є ефективним засобом вирішення проблеми якості управління та конкурентоспроможності товарів і послуг [9, с. 105].

Зміни в поведінці підприємства вимагають значних фінансових витрат, тому прибуткові підприємства мають для вибору набагато більшу кількість варіантів стратегії, ніж фірми з обмеженими фінансовими можливостями. Оцінка фінансового стану сприяє розробці раціональної стратегії молокопереробних підприємств. Основне завдання аналізу фінансової діяльності (стійкості) молокопереробних підприємств полягає у визначенні фінансово-господарської спроможності фірми протистояти негативній дії різних чинників (ендогенних і екзогенних), що впливають на його функціонування. Для оцінки фінансово-економічного стану молокопереробних підприємств були використані такі фінансові коефіцієнти: коефіцієнт забезпечення власними коштами – відображає рівень оборотних коштів, що фінансуються за рахунок власних джерел; коефіцієнт ефективності використання власних коштів – характеризує рівень прибутку, отриманого на 1 гривню власних коштів підприємства; коефіцієнт маневреності власних коштів – відображає частку власних оборотних коштів у структурі підприємства; коефіцієнт використання фінансових ресурсів – дає можливість визначити період, за який одержаний прибуток може компенсувати вартість майна підприємства; коефіцієнт автономії – відображає частку коштів, вкладених власниками підприємства в загальну вартість майна; поточна ліквідність – показує співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань; рентабельність продажів – відображає суму операційного прибутку, що одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції.

На підставі показників фінансово-господарської діяльності найбільших молокопереробних підприємств Хмельницької області проведено розрахунок фінансових коефіцієнтів (табл. 4).

За допомогою отриманих коефіцієнтів здійснено розрахунок інтегральної оцінки фінансового стану. Для цього слід додати усі отримані коефіцієнти: забезпечення власними коштами; маневреності власних коштів; автономії; ефективності використання власних коштів; використання фінансових ресурсів; абсолютна ліквідність; поточна ліквідність; рентабельність продажів, %, за відповідними роками.

Таблиця 4

Коефіцієнти фінансово-господарської діяльності молокопереробних підприємств
Хмельницької області

Коефіцієнти	Роки	ТОВ «Вінковецький сиравод»	ПрАТ «Деражнянський молочний завод»	ПП «Джівальдіс»	ПП «Ізяславмолпродукт»	ДП «Старокостянтинівський молокозавод»	ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза»
1	2	3	4	5	6	7	8
Забезпечення власними коштами	2014	0,24	0,37	0,38	0,29	0,45	0,46
	2015	0,26	0,39	0,31	0,27	0,48	0,44
	2016	0,2	0,33	0,22	0,31	0,51	0,42
	2017	0,23	0,43	0,36	0,28	0,48	0,39
	2018	0,19	0,29	0,41	0,34	0,55	0,45
Маневреності власних коштів	2014	0,27	0,38	0,35	0,28	0,39	0,51
	2015	0,29	0,36	0,34	0,41	0,36	0,42
	2016	0,3	0,35	0,33	0,45	0,32	0,33
	2017	0,2	0,21	0,19	0,49	0,49	0,87
	2018	0,29	0,22	0,24	0,22	0,45	0,61
Автономії	2014	0,45	0,61	0,61	0,47	0,57	0,55
	2015	0,43	0,59	0,63	0,44	0,55	0,57
	2016	0,41	0,55	0,58	0,4	0,51	0,52
	2017	0,45	0,57	0,62	0,42	0,64	0,56
	2018	0,4	0,59	0,6	0,49	0,66	0,61
Ефективності використання власних коштів	2014	0,31	0,49	0,51	0,29	0,61	0,49
	2015	0,29	0,51	0,54	0,27	0,64	0,52
	2016	0,32	0,52	0,53	0,28	0,73	0,53
	2017	0,33	0,63	0,61	0,41	0,74	0,58
	2018	0,36	0,95	0,58	0,42	0,96	0,65
Використання фінансових ресурсів	2014	0,21	0,37	0,33	0,29	0,47	0,48
	2015	0,17	0,39	0,29	0,26	0,46	0,52
	2016	0,18	0,4	0,31	0,25	0,49	0,51
	2017	0,2	0,44	0,32	0,35	0,55	0,56
	2018	0,22	0,46	0,35	0,39	0,61	0,6
Абсолютна ліквідність	2014	0,21	0,22	0,23	0,2	0,24	0,22
	2015	0,17	0,19	0,2	0,14	0,15	0,2
	2016	0,15	0,18	0,19	0,16	0,19	0,18
	2017	0,16	0,21	0,23	0,17	0,23	0,22
	2018	0,19	0,24	0,22	0,21	0,25	0,25
Поточна ліквідність	2014	1,08	2,03	2,02	1,65	2,58	2,28
	2015	1,03	2,02	1,78	1,32	2,41	2,21
	2016	1,2	2,08	1,5	1,33	2,47	2,1
	2017	1,33	2,19	2,04	1,4	2,88	2,55
	2018	1,3	2,35	2,28	1,77	2,91	2,88

продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6	7	8
Рентабельність продажів, %	2014	7,9	11,8	13,9	9,8	16,8	16,1
	2015	7,1	9,1	11,6	6,4	15,2	12,2
	2016	6,9	8,5	10,3	6,8	14,2	10,15
	2017	6,6	9,8	13,4	7,8	15,3	13,8
	2018	6,8	12,2	13,4	9,2	15,9	15,4
Інтегральна оцінка фінансового стану	2014	10,67	16,27	18,33	13,27	22,11	21,09
	2015	9,74	13,55	15,69	9,51	20,25	17,08
	2016	9,51	12,73	13,77	9,79	19,23	14,49
	2017	9,49	14,27	17,54	11,34	21,08	19,31
	2018	9,64	17,06	17,86	12,83	22,04	21,2

Джерело: власні дослідження автора

В процесі аналізу показників фінансово-господарської діяльності молокопереробних підприємств Хмельницької області проведено розрахунок фінансових коефіцієнтів. Так, наприклад, коефіцієнт забезпечення власними коштами є індикатором достатності довгострокових коштів підприємства для забезпечення безперебійного виробничо-збутового процесу. Нормативне значення показника забезпечення власними оборотними коштами має бути 0,5 і вище. Найвищі показники протягом 2016–2018 рр. спостерігалися у ДП «Старокостянтинівський молокозавод», відповідно 0,51; 0,48 і 0,55; найменший – 0,19 в 2018 р. у ТОВ «Віньковецький сирзавод».

Коефіцієнт маневреності показує частку власних коштів, вкладених в оборотні активи, його значення повинно бути не менше 0,2, що дозволить забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу. Так, у 2017 р. спостерігався найвищий показник – 0,87 у ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза», а найменший – 0,19 у ПП «Джівальдіс».

Коефіцієнт автономії розкриває інформацію про те, яку частину у загальних вкладеннях у підприємство складає власний капітал. Оптимальне значення має бути більше 0,5. Під цей критерій підпадають більшість аналізованих підприємств, окрім ТОВ «Віньковецький сирзавод» і ПП «Ізяславмолпродукт», де показник становить 0,4.

Коефіцієнт ефективності використання власних коштів показує скільки прибутку дає 1 грн власних коштів. Теоретично, нормальним значенням цього коефіцієнта є значення не менше 0,4. За аналізований період лише ТОВ «Віньковецький сирзавод» не зміг подолати цю межу.

Коефіцієнт використання фінансових ресурсів дає змогу визначити, за який період одержаний прибуток може компенсувати вартість майна. Нормативного числового значення для цього коефіцієнта немає, позитивним вважається збільшення цього коефіцієнта по відношенню до попереднього періоду. Як демонструють дані табл. 4, в усіх без винятку підприємств спостерігався ріст даного коефіцієнта.

Нормативне значення показника поточної ліквідності – 2–2,5. Показник нижче 2 свідчить про проблемний стан платоспроможності, адже оборотних активів стає недостатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до зниження довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів. Крім цього, проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових втрат. Лише два підприємства знаходяться у ризиковій зоні – ТОВ «Віньковецький сирзавод» і ПП «Ізяславмолпродукт».

Рентабельність продажів відображає показник ефективності діяльності підприємства. Цей коефіцієнт показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні реалізованої продукції, тобто скільки залишається в підприємства після покриття собівартості продукції. Зменшення цього показника означає падіння попиту на продукцію підприємства і, як наслідок, – зниження рентабельності продажів.

На основі отриманої інтегральної оцінки фінансового стану молокопереробних підприємств здійснено поділ молокопереробних підприємств на кластери. Межі кластерів визначено шляхом присвоєння кожному кластеру інтервалу значень фінансового стану за певний період часу:

- ФС – 5,0 – 10,0 – I кластер;
- ФС – 10,1 – 15,0 – II кластер;
- ФС – 15,1 – 20,0 – III кластер;
- ФС – 20,1 > – IV кластер.

Це дало змогу молокопереробні підприємства ранжувати за критеріями у кластери для графічного відображення їх фінансово-господарської діяльності (табл. 5).

Таблиця 5

Ранжування кластерів молокопереробних підприємств Хмельницької області за інтегральною оцінкою фінансового стану

Підприємство / кластер	2014	2015	2016	2017	2018	Середнє значення
ТОВ «Віньковецький сирзавод»	10,67	9,74	9,51	9,49	9,64	9,8
	II	I	I	I	I	I
ПрАТ «Деражнянський молочний завод»	16,27	13,55	12,73	14,27	17,06	14,8
	III	II	II	II	III	II
ПП «Джівальдіс»	18,33	15,69	13,77	17,54	17,86	16,6
	III	III	II	III	III	III
ПП «Ізяслав-молпродукт»	13,27	9,51	9,79	11,34	12,83	11,3
	II	I	I	II	II	II
ДП «Старокостянтинівський молокозавод»	22,11	20,25	19,23	21,08	22,04	20,9
	IV	IV	III	IV	IV	IV
ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза»	21,09	17,08	14,49	19,31	21,2	18,6
	IV	III	II	III	IV	III

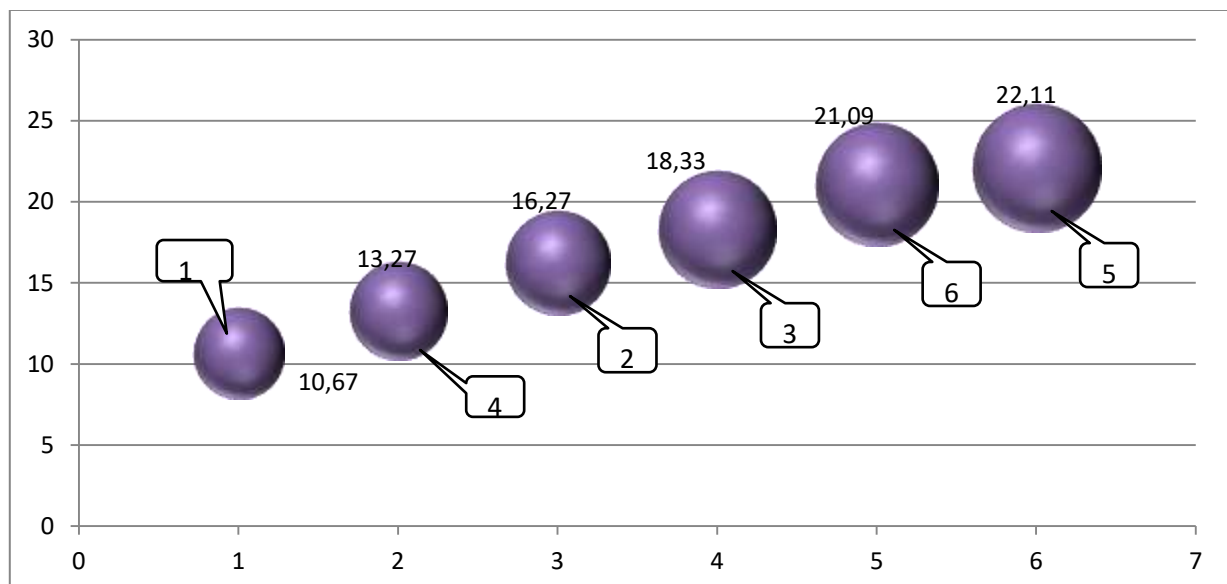
Джерело: власні дослідження автора

На основі аналізу отриманих результатів розподілу кластерів можна зробити висновок, що ліквідні і рентабельні підприємства були розподілені в III і IV кластер. У 2014 році жодне підприємство за показниками фінансової діяльності не потрапило до I кластеру. У 2015 році ТОВ «Віньковецький сирзавод» і ПП «Ізяславмолпродукт» увійшли до I кластеру через низьку рентабельність. Для I і II кластерів є характерним дефіцит ліквідності, низька їх платоспроможність та фінансова стійкість, помилки у формуванні оборотного капіталу, високій частці операційних витрат, неефективного фінансового менеджменту.

2016 рік для усіх без винятку молокопереробних підприємств Хмельницької області був найгіршим – усі суб'єкти господарювання демонструють погіршення інтегральної оцінки фінансового стану.

У III і IV кластерах (ПП «Джівальдіс», ДП «Старокостянтинівський молокозавод», ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза») зосереджені молокопереробні підприємства – лідери, у яких фінансовий стан стабільний, а політика управління оборотним капіталом є ефективною.

Графічне відображення позиціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області за інтегральною оцінкою фінансового стану запропоноване на рис. 2–7.

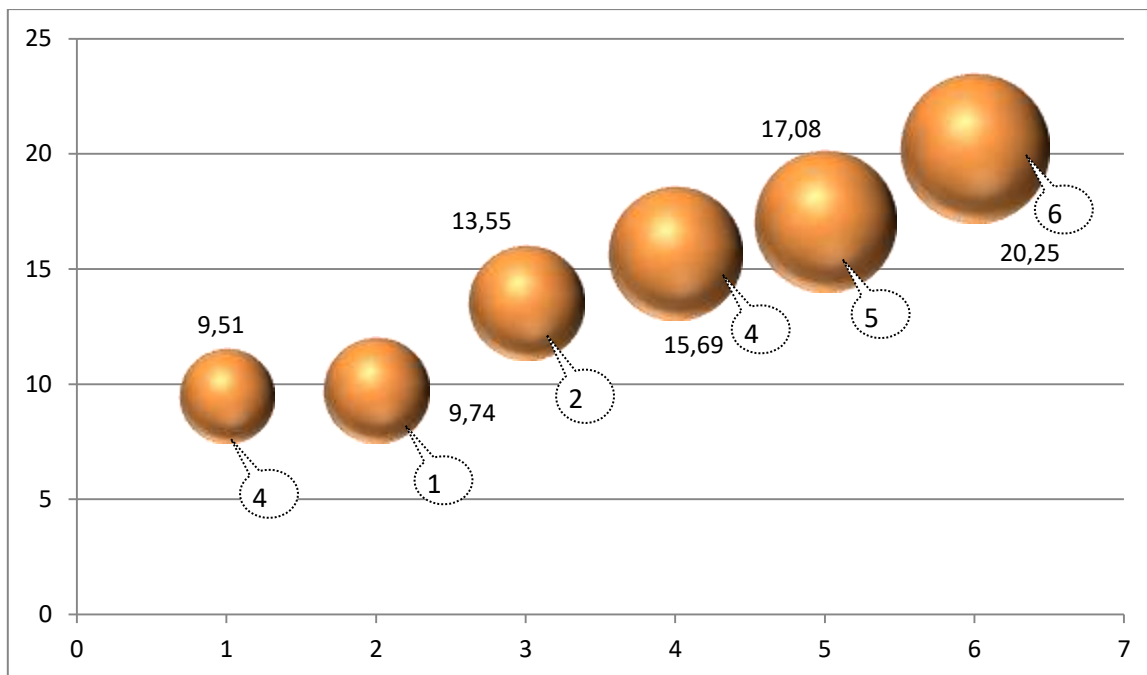

Умовні позначення:

- 1- ТОВ «Віньковецький сирзавод».
- 2- ПрАТ «Деражнянський молочний завод».
- 3- ПП «Джівальдіс».
- 4- ПП «Ізяславмолпродукт».
- 5- ДП «Старокостянтинівський молокозавод».
- 6- ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

Рис. 2. Графічне відображення позиціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області у 2014 році

Джерело: власні дослідження автора

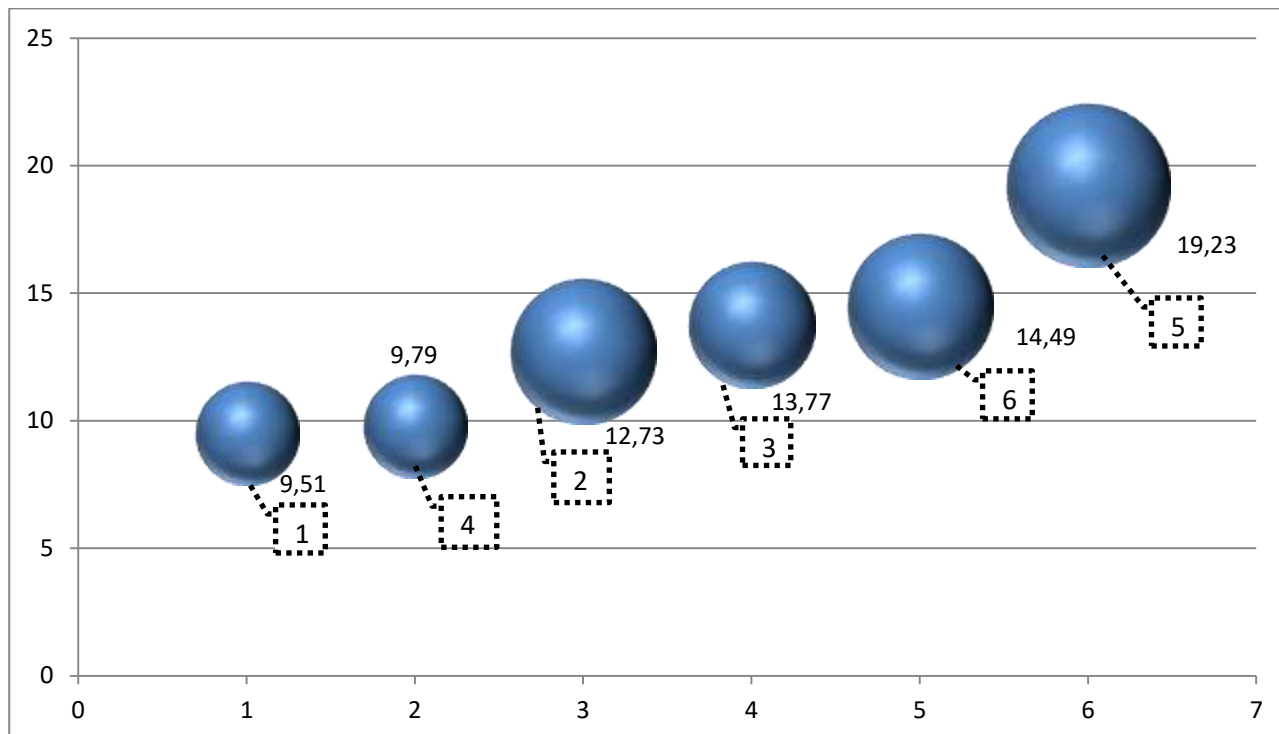

Умовні позначення:

1- ТОВ «Вінковоцький сирзавод».	4- ПП «Ізяславмолпродукт».
2- ПрАТ «Деражнянський молочний завод».	5- ДП «Старокостянтинівський молокозавод».
3- ПП «Джівальдіс».	6- ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

Рис. 3. Графічне відображення позиціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області у 2015 році

Джерело: власні дослідження автора

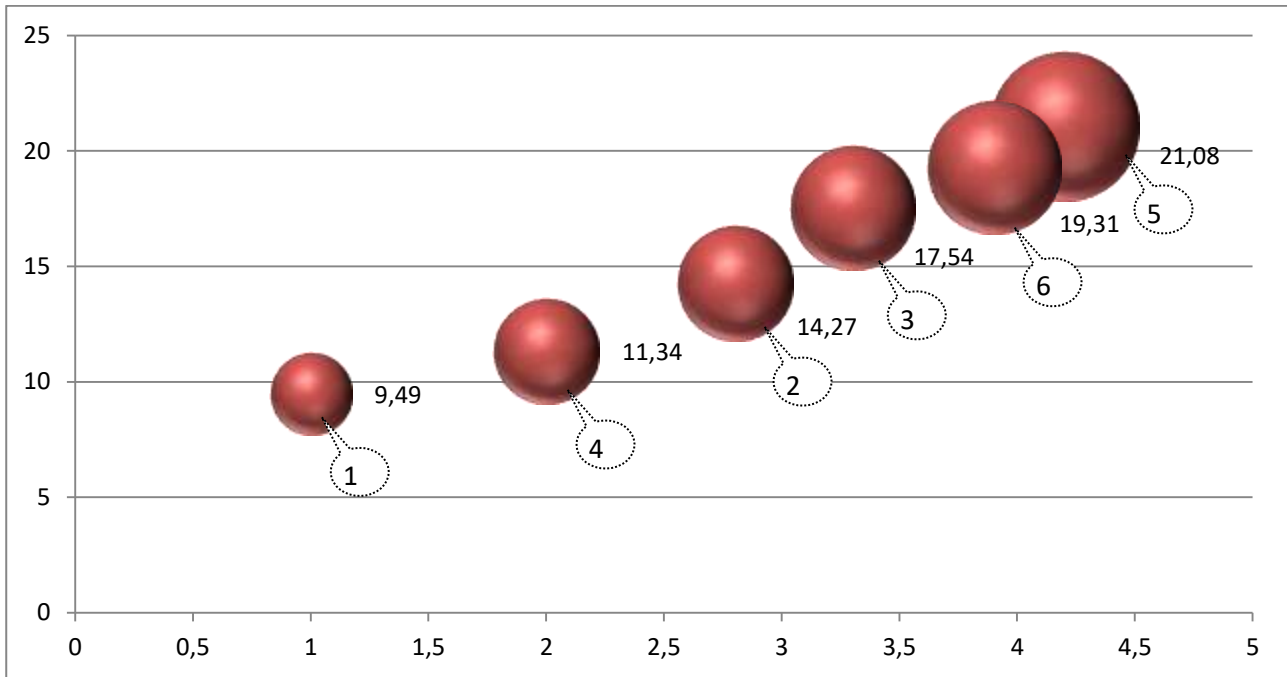

Умовні позначення:

1- ТОВ «Вінковоцький сирзавод».	4- ПП «Ізяславмолпродукт».
2- ПрАТ «Деражнянський молочний завод».	5- ДП «Старокостянтинівський молокозавод».
3- ПП «Джівальдіс».	6- ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

Рис. 4. Графічне відображення позиціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області у 2016 році

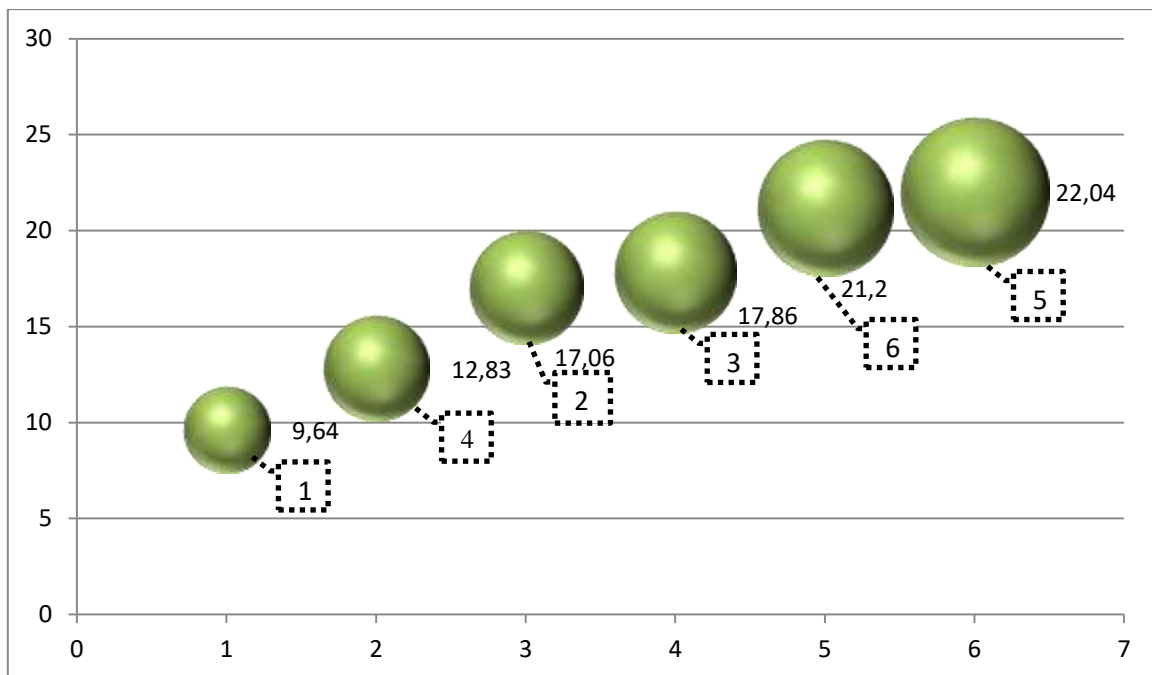
Джерело: власні дослідження автора

Умовні позначення:

1- ТОВ «Вінковоцький сирзавод».	4- ПП «Ізяславмолпродукт».
2- ПрАТ «Деражнянський молочний завод».	5- ДП «Старокостянтинівський молокозавод».
3- ПП «Джівальдіс».	6- ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

Рис. 5. Графічне відображення позиціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області у 2017 році

Джерело: власні дослідження автора

Умовні позначення:

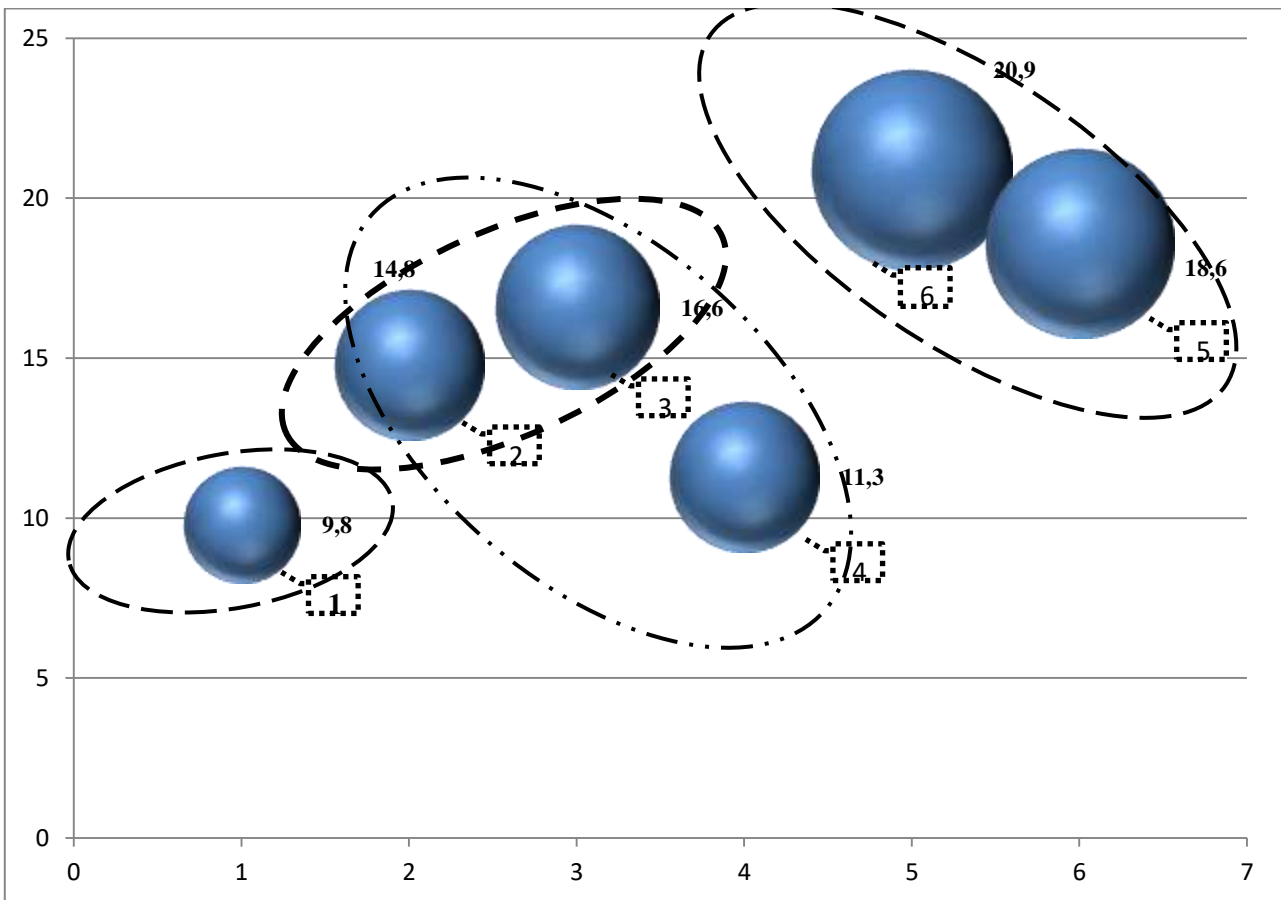
1- ТОВ «Вінковоцький сирзавод».	4- ПП «Ізяславмолпродукт».
2- ПрАТ «Деражнянський молочний завод».	5- ДП «Старокостянтинівський молокозавод».
3- ПП «Джівальдіс».	6- ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

Рис. 6. Графічне відображення позиціонування молокопереробних підприємств Хмельницької області у 2018 році

Джерело: власні дослідження автора

На рис. 3–6 чітко видно, що основна позиція I кластеру протягом 2015–2018 років не змінюється, там знаходиться підприємство з найменшою ліквідністю і рентабельністю – ТОВ «Вінковоцький

сирзавод». Це свідчить про недостатню ефективність формування і використання ними оборотного капіталу.

Умовні позначення:

1- ТОВ «Вінковецький сирзавод».	4- ПП «Ізяславмолпродукт».
2- ПрАТ «Деражнянський молочний завод».	5- ДП «Старокостянтинівський молокозавод».
3- ПП «Джівальдіс».	6- ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

----- Існуючі кордони кластерів

— . . . — . . . Можливі кластерні утворення

Рис. 7. Графічне відображення кластерів молокопереробних підприємств Хмельницької області (середнє значення)

Джерело: власні дослідження автора

Використання поділу молокопереробних підприємств Хмельницької області на кластери за критерієм інтегральної оцінки фінансового стану дало змогу наочно відобразити стратегію їх позиціонування у фінансово-господарській діяльності за 2014–2018 роки. Застосування даного інструментарію дозволяє в динаміці відображати зміну позиції підприємства при переміщенні з одного кластера в інший. У перспективі є можливим перехід ПП «Ізяславмолпродукт» до кластеру більш фінансово ефективних підприємств, зокрема до ПрАТ «Деражнянський молочний завод» і ПП «Джівальдіс» (рис. 7).

Висновки з проведеного дослідження. Протягом досліджуваного періоду молокопереробні підприємства, що входять у II і III кластери зазнають суттєвих змін. Так, в 2015–2016 роках в них знаходяться молокопереробні підприємства з показниками автономії, використання фінансових ресурсів і ліквідності, що є значно меншими від рекомендованих. При цьому основна позиція молокопереробних підприємств IV кластера протягом досліджуваного періоду не змінюється, там знаходяться підприємства з найбільшою рентабельністю, ліквідністю та іншими коефіцієнтами. Це свідчить про достатню ефективність формування і використання ними усіх фінансово-господарських інструментів менеджменту.

Таким чином, ДП «Старокостянтинівський молокозавод» і ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза» протягом 2014–2018 років підвищили свою фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність.

Зростання обсягу продажів зумовило зростання рентабельності та ефективним чином вплинуло на усі фінансові показники, що зумовило високу інтегральну оцінку фінансового стану.

Література

1. Мамчур В. А. Інституційно-економічний механізм розвитку ринку молока і молокопродуктів. *Економіка АПК*. 2017. № 4. С. 41-49.
2. Свідерська І. М., Варченко О. О. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами вітчизняних молокопереробних підприємств. *Інноваційна економіка*. 2017. № 9-10 [71]. С. 118-124.
3. Стець О. М., Крикавський Є. В., Косар Н. С. Інновації у сфері маркетингу як фактор підвищення конкурентоспроможності вітчизняних молокопереробних підприємств. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. *Логістика*. 2014. № 789. С. 55-63.
4. Ткачук С. П. Розвиток ринку молока та молокопродуктів України в умовах його адаптації до вимог Європейського Союзу. *Біоресурси і природокористування*. 2015. № 1/2. Т. 7. С. 145-151.
5. Хоменко О. А. Аналіз ідентифікації ознак механізму управління фінансовою безпекою молокопереробних підприємств. *Економічний дискурс*. 2019. № 1. С. 63-69.
6. Ціхановська В. М. Стан та перспективи розвитку ринку молока та молочних продуктів України. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. № 1(16). С. 61-64.
7. Гурська І. С., Лук'янова М. М. Функціонування вітчизняного ринку молока та молочних продуктів. *Інноваційна економіка*. 2019. № 3-4 [79]. С. 30-39.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики Хмельницької області. URL: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm> (дата звернення: 02.03.2020).
9. Putsenteilo P., Nyanko V., Karpenko V. Trajectory of marketing function – from traditions to innovations. *European Journal of Management Issues*. 2018. № 26 (3-4). P. 103-113.

References

1. Mamchur, V.A. (2017), "Institutional and economic mechanism of milk and dairy products market development", *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 41-49.
2. Sviderska, I.M. and Varchenko, O.O. (2017), "Improving the financial resources management system of domestic dairy enterprises", *Innovatsiina ekonomika*, no. 9-10 [71], pp. 118-124.
3. Stets, O.M., Krykavskiy, Ye.V. and Kosar, N.S. (2014), "Innovations in the field of marketing as a factor of increasing the competitiveness of domestic dairy companies", *Visnyk natsionalnoho univepsytetu "Lvivska politekhnika"*. *Lohistyka*, no. 789, pp. 55-63.
4. Tkachuk, S.P. (2015), "Development of the market of milk and dairy products of Ukraine in the conditions of its adaptation to the requirements of the European Union", *Bioresursy i pryrodokorystuvannia*, no. 1-2, Vol. 7, pp. 145-151.
5. Khomenko, O.A. (2019), "Analysis of identification of features of the mechanism of financial security management of dairy enterprises", *Ekonomichnyi dyskurs*, no. 1, pp. 63-69.
6. Tsikhanovska, V.M. (2016), "State and prospects of development of the dairy market of dairy and dairy products of Ukraine", *Ekonomika. Uppavlinnia. Innovatsii*, no. 1(16), pp. 61-64.
7. Hurska, I.S. and Lukianova, M.M. (2019), "Functioning of the domestic market of milk and dairy products", *Innovatsiina ekonomika*, no. 3-4 [79], pp. 30-39.
8. "State Statistics Service of Khmelnytsky region", available at: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm> (access date March 02, 2020).
9. Putsenteilo, P., Nyanko, V. and Karpenko, V. (2018), "Trajectory of marketing function – from traditions to innovations", *European Journal of Management Issues*, no. 26 (3-4), pp. 103-113.